

Milli Kimlik İnşa Sürecinde Milliyetçilik, Irk ve Irkçılık

Abdulvahap AKINCI¹, Oğuz YAVUZYILMAZ²

Özet

Milli kimliklerin tarihin hangi döneminde ortaya çıktıkları üzerinde farklı görüşler ortaya atılmıştır. Kimilerine göre milletler eski dönemlerden beri var olan olgular iken, kimilerine göre ise tarihin belli bir aşamasında bir inşa sonucunda ortaya çıkmışlardır. Bu bağlamda milli kimliklerin ortaya çıkışında veya inşasında ırk ve ırkçılık kavramlarının ne derecede etkili olduğu üzerinde durmakta fayda vardır. Acaba aynı ırktan gelmek milli kimliklerin ortaya çıkması veya inşasında ne derecede etkili olmuştur? Irkçılık, günümüzde bile siyasetin temel konularından biri olmayı başarmıştır. Irkçılık ile milli kimlik inşası arasında bir ilişki olup olmadığının ortaya konması faydalı olacaktır. Bu çalışmada milli kimlik inşasında milliyetçilik, ırk ve ırkçılığın etkisi ortaya konmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Milli Kimlik, Irkçılık, Irk

Giriş

Irk ve ırkçılık olgusu Platon'a kadar geri götürülebilmektedir. Platon adil ve estetik toplumu oluşturmayı amaçlamaktadır. Bu bağlamda "aşağı ırklar"ın elimine edilmesinin gerekliliğini savunmuştur. Bu yaklaşım çok sonraki yüzyıllarda kendini göstermiş bulunan ırkçı yaklaşımların felsefi temelini oluşturmuştur (Çancı, 2008: 109). Platon'un modern dönemdeki en büyük takipçisi Hegel'dir. Hegel, Platon'un ırk kuramını daha modern bir şekle kavuşturmuştur. Hegel "Zeitgeist" (zamanın ruhu) söylemi çerçevesinde, Germen ırkının diğer ırklardan daha üstün olduğunu iddia etmiştir. Ona göre zamanın ruhu öncelikle Germen ırkının güçlü bir devletinin olmasını gerektirmektedir. Bu devlet zaman içerisinde dünya hâkimiyetini elde etmelidir. Hegel'in görüşleri Alman Nasyonal Sosyalizmi'nin teorik altyapısını oluşturmuştur. Nitekim Joseph Arthur de Gobineau insan karakterinin belirlenmesinde kan ve ırk özelliklerinin belirleyici faktör olduğunu, bunun doğal sonucu olarak farklı toplulukların kültürel seviyeleri de farklılık meydana geldiğini iddia etmiştir. Bu çerçevede Alman ırkı dünyanın en üstün ve dolayısıyla kültürel olarak en gelişmiş ırkıdır düşüncesini savunmuştur (Çancı, 2008: 109). Özellikle 19. yüzyılda ortaya çıkan bazı antropoloji okulları milletlerin ve ırkların değerlerini ortaya koyan çalışmalar yaptılar. Gobineau ve H. St. Chamberlain gibi sosyologların elinde bu ırkçı, antropoloji teorileri birer tehlikeli silah konumuna gelmişlerdi. Yine bu dönemde kan mirası teorisi

¹ Doç. Dr., Sakarya Üniversitesi, yusufarslan@sakarya.edu.tr

² Öğr. Gör., Kocaeli Üniversitesi, oguz.yavuzyilmaz@kocaeli.edu.tr

(Bluterbschaftstheorie) ile Nazi ideolojisi en üst noktaya taşınmış oldu (Zientara, 1986: 12-13). Fichte’de ırklar sınıflandırma yoluna gitmiştir. Ona göre de aşağı ve üstün ırklar mevcuttur (Çancı, 2006: 238).

Otto Dann’a göre milliyetçilik bütün insanların ve milletlerin eşitliğini kabul eden bir politik davranış içermemektedir. Milliyetçilik diğer halkları ve milletleri daha değersiz olarak görür ve ona göre davranır (Dann, 1993: 17). Bu yaklaşıma göre milliyetçilik kendi içinde ırkçılığı barındırmaktadır.

Sanıldığı gibi, ayrı ırklar kurgusu, Avrupa’nın sömürgesi uygulamaları zamanında bulduğu bir şey değildi. Irk kavramı Avrupa’da 16. yüzyılda kültür ve doğa, uygar ve yabani, saf ve katışık, insanlar ve hayvanlar, beyaz ve siyah gibi ayrılıkları istismara dönük olarak kullanılmıştır. Irk ayrımcılığı kurgusu her zaman için güçlüler ve kazananlar için bir üstünlük gerekçesi kullanılmış ve diğerlerine karşı bir baskı gerekçesi olarak kullanılmıştır (Geisen, 2006: 47). Yapılan ayrımcılıklar bu yolla meşrulaştırılmıştır. Yeni Dünya’ya gelen Avrupalılar, burada yaşayan halkları ya silahları marifetiyle ya da hastalıklar yoluyla kitleler halinde katletmişlerdir (Wallerstein, 1993a: 45).

İrkçılıkların tamamının kuramı mevcuttur. İrkçilik kuramsallaştırmalarının üst düzeyde özellikle 19. yüzyılda geliştirilmiş olan evrimci “biyolojik ırklar” antropolojisi ile yakından ilişkili olduğu söylenebilir. Bu yaklaşımlarda cemaat ırk çerçevesinde kurulmaktadır (Balibar, 1993a: 27).

Balibar, ırkçılık hakkında şunları aktarmaktadır:

“İrkçilik –gerçek bir “bütüncül toplumsal görüngü”- farklılık işaretlerinin (isim, derinin rengi, dinsel ibadet) etrafında eklenilen ve korunma ya da ayırım hayalinin (toplumsal bünyeyi arılaştırma, “kendi”, “biz” kimliğini her türlü melezeleşme, karışma ve istiladan koruma zorunluluğu) zihinsel ürünleri olan söylemlerde, temsillerde ve pratiklerde (şiddet, horgörme, hoşgörüsüzlük, aşağılama, sömürü biçimlerinde) kayıtlıdır” (Balibar, 1993a: 25-26).

Milliyetçilik ve ırkçılık farklı kavramlardır. Balibar’a göre ırkçı örgütler milliyetçilik ile ırkçılığın farklı kavramlar olduğunu ileri sürerek, ırkçı oldukları yönündeki iddiaları reddederler ve milliyetçi olduklarını ileri sürerler. İrkçilik ile milliyetçiliğin birbirine çok uzak durdukları bir dönem olmamıştır. İrkçılığın tek nedeni milliyetçilik olmasa dahi, onun ortaya çıkmasında belirleyici olmuştur (Balibar, 1993b: 50). Milliyetçilikten durmadan hem içeri hem de dışarı doğru olmak üzere ırkçılık çıkmaktadır. Aynı şekilde milliyetçilik de ırkçılıktan çıkmaktadır. Karşı çıkılan resmi milliyetçilikler ırkçı oldukları için, milliyetçilik ulusların yeni ideolojileri olarak ortaya çıkmışlardır. Sömürgeci ırkçılıktan üçüncü dünya milliyetçilikleri, antisemitizmden ise Siyonizm ortaya çıkmıştır. Buna rağmen milliyetçilik ile ırkçılık arasında daima temsilleri ve pratikleri bakımından bir mesafe söz konusu olmuştur (Balibar, 1993b: 72).

İrkçılık milliyetçiliğe bir ektir, onun dışavurumu değil. İrkçılık milliyetçiliğe oranla daha aşırıdır ve milliyetçiliğin inşası sürecinde ırkçılığa her zaman ihtiyaç duyulur. Ama bu inşa sürecinin tamamlanmasında ırkçılık her zaman yetersiz kalmaktadır (Balibar, 1993b: 73). Balibar, milliyetçiliklerin ırkçılıkla iç içe geçme eğiliminde olduğunu öne sürmektedir. Balibar, kültürel homojenliğin mümkün olabileceğini varsayan ve kültürel farklılıkların aşılabilir olduğunu iddia eden yeni bir ırkçılıktan söz etmektedir (Yücel, 2009: 35-36). Sömürge ırkçılığı kendini farklı şekillerde takdim etmeye çalışmıştır. Mesela Fransız sömürgeciliği kendini sunarken “asimile edici” olduğunun altını çizerken, İngiliz sömürgeciliği ise “bütün kültürlerle saygı duyan” olarak kendini takdim etmiştir. Sömürgeci beyazlar, kendileri dışındaki beyazları “kötü beyazlar” olarak göstermeye çalışmıştır. Bu bağlamda her ulus kendini manevi yönden “en beyaz” olarak, yani en elitist ve en evrenselci olarak sunmaya özen göstermiştir (Balibar, 1993b: 58).

Balibar, sömürge ırkçılığı ile sömürge sonrası dönemde ortaya çıkan ırkçılığı birbirinden ayırmaktadır. Yeni-ırkçılık, sömürge sonrası dönemde ortaya çıkan bir durumdur. Eski metropoller ile eski sömürgeler arasında nüfus hareketlerinin tersi yönde işlediği bir zaman diliminde ortaya çıkmaktadır. Tek bir siyasal alan içerisinde insanlık parçalanmış durumdadır. Yeni-ırkçılık, göç olgusunu merkeze alan bir yaklaşımdır. Belirgin özellik ırksal farklılıktan ziyade kültürel farklılıklardır ve bu kültürel farklılıkların aşılabilir olduğu anlayışıdır. Bu ırkçılık çeşidinde ilk bakışta herhangi bir grubun veya halkın biyolojik üstünlüğünden ziyade, kültürlerin uyumsuzluğu dolayısıyla sınırların kalkmasının getirebileceği uyumsuzluk üzerinde yoğunlaşmaktadır. Yeni-ırkçılık yalıtılmış bir şekilde ırkların var olduğunu veya insan ırkları diye bir olgunun olduğunu artık kabul etmemektedir. Bu yaklaşımda kabul gören olgu kişilerin ve toplumların davranış kalıplarının ve başarılarının genetik olmadığını, daha ziyade tarihsel-kültürel aidiyetleri ile ilintili olduğunu kabul etmekte olduğudur (Balibar, 1993a: 30-31).

Wallerstein’e göre ırkların eşitsizliği olgusu modern dünyada fiili olarak yükselmiştir (Wallerstein, 1993a: 43). Modern dünyada ırkçılığın tezahürü daha farklı olarak kendini göstermektedir. Farklı olmak, yani farklı bir kimlik taşımak ayrımcılığa neden olmaktadır. Fransa’nın ırkçı partisinin başkanı olan Le Pen, bunu değişik bir şekilde dile getirmiştir. O, Kuzey Afrikalıları çok sevdiğini, fakat onların yerlerinin Fransa değil, Afrika olduğunu söylemektedir (Mollaer, 2006: 131). Dinsel-etnik-ulusal grupların ve cemaatlerin hiyerarşik bir toplumsal yapı içerisinde konumlandırılmaları ve bu eşitsizliği temel alan yapının yeniden yaratılması olgusu varlığını sürdürmektedir. Hiyerarşik yapıda sıralamaya dönük değişiklikler zaman içerisinde kendini gösterebilir, bazı gruplar diğerleri ile birleşebilir veya yok olabilir. Değişmeyen tek olgu, her zaman “zenci” birilerinin varlığıdır. Bu rolün verileceği siyahlar yoksa veya sayıları bu rolü oynamak için yeterli değilse, yapılan şey “beyaz zenciler” icat

etmektedir. Wallerstein, bu yapının toplumsal olarak üç şeyi çok iyi gerçekleştirdiğini belirtmektedir. Bir taraftan o günün ihtiyaçlarına uygun olarak en düşük ücretle çalışacak olanların sayısının azaltılmasına veya çoğaltılmasına imkân verirken, diğer taraftan da çocukların kendilerinden ilerde beklenecek olan rolleri oynamaları ve bu çerçevede toplumsallaşmaları sağlanır. Bu yapı içerisinde toplumsal cemaatlerin oluşması ve yeniden yaratılması sağlanır. Irkçılık kapitalizmin sürmesine yardımcı olur ve “meritokratik” olmayan bir yapıya haklılık kazandırır (Wallerstein, 1993a: 45-46).

İrk kavramının değişik sosyal grup ve kategoriler ile ilgili olarak kullanıldığı görülmektedir. Özönder bunları 10 başlık altında toplamaktadır:

1- Belirli bir ülkenin vatandaşı olanlar için, Mesela İngiliz ırkı gibi kullanılmaktadır.

2- Belli bir dili konuşanlar veya belli tip insanlar için ırk kavramı kullanılıyor. Aryan, Latin gibi,

3- Belli bir din için, Hindu gibi, kullanılmaktadır,

4- Kast anlamında da kullanılmaktadır, mesela Çingenerler bir millet olmadıkları, onları tanımlayan bir dini topluluk olmadıkları halde onlar için kullanılmaktadır.

5- Dışlandıkları için birbirlerine benzeşenler için de, Basklar gibi, kullanılmaktadır.

6- Geçmişte saf olarak yaşadıkları kabul edilen Nordik veya Germenler için de bu kavram kullanılmaktadır.

7- Eskimolar, Araplar gibi bazı bilinen ortak özellikleri olan gruplar içinde ırk kavramı kullanılıyor. Ama Araplar farklı milletlerden oluşmaktadır.

8- Belli biyolojik özellikleri taşıyan insanlar için de ırk kavramı kullanılıyor. Mesela, Mongoloid, Negroid, Kafkasoid gibi.

9- Belli bir ırktan olduğunun bilincinde olanlar veya fiziksel özellikleri dolayısıyla başkaları tarafından öyle görülenler de bir ırk olarak görülüyorlar. Mesela Amerika’da yaşaya siyahlar gibi.

10- Ortak gelenek ve kültürü olan gruplarında bazen ırk olarak adlandırılmaktadır, İskoçlar gibi. Bunlardan bazıları zaman içerisinde millet haline gelmişlerdir. Bazıları ise millet olmak için mücadele ederler (Özönder, 2000: 68-69).

Modern dünyada artarak kendini gösteren ırkçılık Adorno ve Horkheimer’un iddialarına göre, sanıldığı gibi tanınmaya karşı gerçekleştirilmez, tam tersine kendisi tarafından en çok tanınana gösterilir. Toplumlarda ortaya çıkan

ırkçılık/düşmanlık, daha çok kendine en yakın olan ötekine karşı geliştirilmektedir. İyi analiz edildiğinde Yahudilerin kültürleri ile Almanların kültürleri birbirine çok yakındır. Doğu Avrupa Yahudilerinin kullandığı dil Alman diline benzemekte ve ondan çok şey almıştır. Almanlar ve Yahudiler arasında çok yakın kültürel bağlar vardır. Hatta Alman kültürü ile Yahudi kültürünü birbirinden ayırmak çok zordur. Dolayısıyla Nazi soykırımı, Yahudilerin farklı olmasından değil, Almanlara çok benzer öteki olmasından gerçekleştirildiği söylenebilir (Gandler, 2006: 323-324).

KAYNAKÇA

- BALİBAR, Etienne (1993a), “Bir “Yeni Irkçılık” Var Mı?”, **İrk, Ulus, Sınıf; Belirsiz Kimlikler**, Çev.: Nazlı Ökten, Metis Yayınları, İstanbul, s.25-38
- BALİBAR, Etienne (1993b), “İrkçilik ve Milliyetçilik”, **İrk, Ulus, Sınıf; Belirsiz Kimlikler**, Çev.: Nazlı Ökten, Metis Yayınları, İstanbul, s.50-87
- ÇANCI, Haldun (2006), “Kuramsal Yaklaşımlar Çerçevesinde Milliyetçiliğin Niteliksel Sabitelerine Genel Bir Bakış”, **Review of Social, Economic & Business Studies**, Vol.9/10, s.233-246
- ÇANCI, Haldun (2008), “Değişmeyen Boyutları Bağlamında Milliyetçiliğe Teorik ve Kavramsal Bir Bakış”, **Süleyman Demirel Üniversitesi İİBF Dergisi**, C: 13, Sayı: 2, S.105-116
- DANN, Otto (1993), **Nation und Nationalismus in Deutschland 1770-1990**, München
- GANDLER, Stefan (2006), “Kimlik Diyalektiği”, Çev. Deniz Kanıt, **Felsefelogos**, 2006/2-3, s. 321-326
- GEİSEN, Thomas (2006), “Kimlik ve Tanınma Söylemi; Ayrımcılık Söyleminde Yeni Terminolojiler”, Çev. Deniz Kanıt, **Felsefelogos**, 2006/1, s. 39-53
- MOLLAER, Frat (2006), “Postmodernite, Çokkültürcülük ve Yeni Irkçılık: Eleştirel Bir Analiz”, **Felsefelogos**, 2006/1, s. 131-159
- ÖZÖNDER, M. Cihat (2000), “Dünya’da ve Türkiye’de ‘İrk’ ve ‘Etniklik’ Kavramları”, **KÖK Araştırmalar**, II/I (Bahar 2000), s. 65-72
- WALLERSTEİN, İmmanuel (1993a), “Kapitalizmin İdeolojik Gerilimleri: Irkçılık ve Cinsiyetçilik Karşısında Evrenselcilik”, **İrk, Ulus, Sınıf; Belirsiz Kimlikler**, Çev.: Nazlı Ökten, Metis Yayınları, İstanbul, s.39-49

YÜCEL, Harika (2009), “Psikanalitik Bir Perspektifin Milliyetçiliği Anlamaya Yönelik İmkânları”, **Eleştirel Psikoloji Bülteni**, Sayı: 2, Ocak 2009, s. 32-47 milliyetçilik14

ZIENTARA, Benedykt (1986), „Populus – Gens – Natio. Einige Probleme aus dem Bereich der ethnischen Terminologie des frühen Mittelalters“, in: **Nationalismus in vorindustrieller Zeit**, Hrsg. Otto Dann, R. Oldenbourg Verlag, München, S. 11-20